

LA COFRADÍA DE CONSTRUCTORES DE TORTOSA (C. 1438-1582)*

DOI: 10.17401/lexicon.33.2021-vidal

Jacobo Vidal Franquet

Profesor agregado Serra Hünter, Universitat de Barcelona
jacobovidal@ub.edu

Abstract

The Tortosa builders' guild (c. 1438-1582)

This paper focuses on the history of the Tortosa Carpenters' Guild, «Santa Maria dels Fusters», which included all of the builders of the city in the course of XVth and XVIth century. Apart from municipal records and notarial documentation, the study also reviews the ordinations of the guild traced between 1438 and 1777. In addition, the author edits the ones of 1438, 1470, 1490, 1503 and 1582, all of them unpublished.

Keywords

History of Construction, Builders Guilds, Masons, Crown of Aragon, Tortosa

En 2010, bajo la dirección de E. Garofalo, se publicó un importante volumen de estudios titulado *Le arti del costruire*. En él se analizaban regulaciones de asociaciones profesionales de constructores en el contexto geográfico de la Corona de Aragón (s. XV-XVI). Después de un amplio y profundo capítulo introductorio, el libro examinaba diversos casos particulares de los ámbitos ibérico e italiano. Sin embargo, y como es lógico, el tomo no podía incluir todas las corporaciones del antiguo territorio catalanoaragonés. El objetivo de este texto es hacer una pequeña adenda a aquella gran aportación. Se presentará, pues, una edición de los “establiments” (establecimientos, ordenanzas u ordenaciones) de la “almoina dels fusters de Tortosa”, asociación que incluía a todos los constructores de la ciudad.

Como en otras geografías, la naturaleza de la corporación tortosina estuvo inicialmente vinculada a la devoción, la solidaridad y la beneficencia; aunque desde el principio se detecta la existencia de una pugna entre los diversos oficios que la componían, las cuestiones relativas a la competencia profesional o al control de calidad no se regularon hasta las ordenaciones de 1582, o por lo menos eso es lo que indican las noticias conservadas.

Las ordenanzas o establecimientos que conocemos son en todos los casos textos emitidos por la autoridad pública, real (el baile, el veguer y el subveguer) y municipal (los jueces ordinarios de la ciudad), ya que la documentación gremial está perdida. En la serie *Establiments* del Archivo Comarcal del Bajo Ebro (ACBEB), donde se custodian los fondos históricos del Ayuntamiento de Tortosa, se conservan ordenaciones de c. 1438, 1470, 1503, 1582, 1631 y c. 1684, en el fondo

notarial del mismo archivo hay una disposición de 1490 y en el Archivo de la Corona de Aragón (ACA), sección *Real Audiencia*, se pueden encontrar las ordenanzas de 1777 y otros documentos relativos al gremio (Legajos 78-80).

Las primeras regulaciones aparecen en el volumen 8 de “Establiments”, que está mutilado. Por desgracia, pues, solo se conserva el último ítem de la capitulación, que debe ser fechada de acuerdo con el siguiente documento del legajo (17 de junio de 1438), dedicado a establecer el salario de los mensajeros de la ciudad. Aunque la información que aporta esta página aislada es escasa y por ello decepcionante, al menos hace explícita la existencia de una asociación de carpinteros (“fusters”) y carpinteros de ribera (“mestres d’aixa”) que algunas noticias de la época extienden a otros oficios: una lista de los cofrades que se comprometen a contribuir en las obras del azud del Ebro (1441), demuestra que también estaban integrados en ella bosquerizos, boteros, serradores y albañiles (“obrers de vila o mestres de cases”), además de viudas de maestros difuntos.

Las ordenanzas de 1438 debían ser válidas durante 20 años. Un acuerdo municipal del 28 de marzo de 1459 (ACBEB, *Provisions*, 48, f. 41r) muestra que, transcurrido ese tiempo, hubo una pugna entre los carpinteros, que se habían presentado ante el rey para hacer «establecimientos y ordinations entre ellos», y la ciudad, que se había ofrecido a otorgarles «aquellos establecimientos que ellos concordaran y necesitaran en su oficio». La documentación no permite seguir el desarrollo del asunto, pero si la normativa se llegó a redactar desconocemos sus pormenores. Así, pues, las siguientes

regulaciones conservadas datan de enero de 1470, se plantean como una adaptación de lo que ya se hacía en otras «insignes ciudades» y, de acuerdo con un documento de 1490 que enseguida comentaremos, con posterioridad fueron consideradas las normas fundacionales de la “almoína” de los constructores tortosinos. Es decir, se pensaba que el origen del gremio se encontraba en este punto concreto del tiempo: 1470.

Estas “primeras” e importantes ordenaciones se encuadran en un momento de reconstrucción post-bélica. Antes de 1462 los cofrades se congregaban en una capilla del convento de los frailes menores, destruida durante la guerra entre la Diputación del General de Cataluña y Juan II (1462-1472). Tortosa, caída en manos del rey en 1466, empezó a retomar la actividad constructiva a principios de la década de 1470 y, de hecho, el monasterio de San Francisco fue uno de los grandes polos de la recuperación, aunque las obras se alargaron muchos años y las noticias sobre los trabajos son confusas. Así, aunque parece que el 11 de junio de 1470 los miembros de la cofradía ya se podían reunir en una «capilla nuevamente construida» en el monasterio de los franciscanos (Archivo Capitular de Tortosa, *Miquel Solà*, 10), un documento muy explícito de noviembre de 1473, en el que los frailes y los carpinteros regulaban su futura relación, indica que se pretendía ampliar la sede física de la sociedad (ACTO, *Miquel Solà*, 15).

Según explican estos pactos, la contienda había provocado «la ruina y postración de la iglesia y monasterio del reverendo convento de frailes menores de la ciudad de Tortosa, y de otras iglesias, edificios y casas de sus pertenencias». Entre «las casas particulares postradas del dicho monasterio», había sido derruida «una devota casa y capilla vulgarmente llamada de la “almoína” de la Virgen María de los carpinteros de dicha ciudad», que había sido fundada «polidamente y bien». Así las cosas, en 1473 se planteaba su reconstrucción, pero no se quería edificar únicamente «en los acostumbrados cimientos», sino que se pretendía «extender el espacio de la dicha capilla». De esta manera, se pactaba que, para su fábrica, los frailes diesen «a los referidos mayordomos y prohombres conservadores de la dicha “almoína” y a sus sucesores todo aquel patio y ámbito en el cual la primera capilla había sido constituida en el dicho monasterio y, a mayor ampliación, todo aquel patio o espacio que está en la cabecera de la dicha capilla, que antes de la demolición de las casas de dicho monasterio era llamada la casa de la leña del dicho monasterio, en los cuales espacios o ámbitos pueden edificar otra capilla tan bien obrada y amueblada que corresponda a la singular devoción de los sobredichos». Por ello, los carpinteros se comprometían a hacer «tan

rápido como podrán la dicha capilla, bien y decentemente, y aquella tendrán y amueblarán, según las facultades de dicha “almoína”», mientras que los frailes permitían a los constructores «tomar libremente, sin ningún precio, tanta piedra picada y otro pertrecho de dicho monasterio cuanto sea necesario a la fábrica de la dicha capilla», a excepción de los sillares bocelados o dedicados (es decir, con inscripciones o heráldica).

Por otro lado, y de acuerdo con el contrato de 1473, «la dicha capilla» tenía que ser «una y cierta», «llamada la capilla de la “almoína” de la Virgen María de los carpinteros», aunque el documento lo firman diversos boteros, serradores, albañiles y canteros. De hecho, y ello será importante dos décadas después, se trata de algunos de los maestros de la construcción más relevantes de la ciudad durante el tercer cuarto del siglo XV, como los lapicidas Pere Garçó (maestro de la catedral) y su discípulo Antoni Calbuç, o los “mestres de cases” Antoni Taix (que en 1489 también ejerció brevemente como maestro de la catedral) y su discípulo Pere Cartiana. En cambio, en este acuerdo ya no aparece citado ningún carpintero de ribera.

De hecho, tanto estos pactos con los franciscanos, como los establecimientos de 1470, reflejan una pugna entre los diferentes oficios que integraban la “almoína”, cosa que sucedía en todas partes, aunque con matices o acentos diferentes. En Barcelona, por ejemplo, las tensiones se habían producido primero entre moleros y maestros de casas, denominación que en la Ciudad Condal incluye albañiles y canteros (no así en Valencia o Tortosa); mientras que, más tarde, se enfrentaron maestros de casas y carpinteros. En Tortosa, en cambio, las condiciones específicas del mundo de la construcción, con el gran peso que tuvo el trabajo de la madera, convirtieron a los carpinteros y a los carpinteros de ribera en los primeros protagonistas de la rivalidad: los carpinteros, canteros y albañiles (es decir, “obers de vila” o “mestres de cases”) también entraron en conflicto, pero más adelante (en 1490 y c. 1582). De esta manera, los constructores de embarcaciones, que en la Tortosa medieval se dedicaron a labores arquitectónicas, fundaron una cofradía separada de la de los carpinteros en 1474 (*Establiments*, 11, f. 195r-196r). Sin embargo, los capítulos de esta regulación son calcados a los de los carpinteros (1470): simplemente cambian la ubicación de la capilla gremial, que pasa del monasterio de San Francisco a la iglesia de Santa María del Temple.

Las ordenanzas de 1470 tienen sobre todo un carácter asociativo, beneficioso y religioso. Para mantener la capilla y su “almoína” se obligaba a todos los maestros que obraban la madera o el yeso (hasta el siglo XVI no se hará referencia a la piedra) y que trabajaban con hacha,

azuela, sierra o cualquier otra herramienta, así como a todos los mozos «fuera de amo o maestro», a hacer diversas contribuciones dinerarias y prestaciones de trabajo. Estas aportaciones eran las mismas para los extranjeros y para los naturales de la ciudad, entendida en tanto que término general, es decir, incluido también su «Puerto o bosque». La precisión no es trivial, ya que las montañas de Tortosa eran un punto muy relevante de extracción de madera en el contexto de la Corona e, incluso, en el marco del Mediterráneo occidental.

Se establecía, así mismo, que los mayordomos, elegidos cada año, tenían capacidad de imponer multas a los infractores de la normativa solo con la fuerza de su palabra, que debía ser expresada ante el veguer o subveguer, y que no podían ser deshonorados o injuriados. Los miembros de la cofradía estaban obligados a participar en las misas y entierros que se celebraban en la capilla de Santa María de los carpinteros, así como en los actos cívicos y religiosos de la “almoína”, especialmente el día de la Asunción de la Virgen, una festividad a la que en 1513 se añadió oficialmente la de san José (ACBEB, *Fondo Notarial*, Sig. 1309), aunque ya en 1496 el maestro Antoni Taix, en presencia de los mayordomos de Santa María, recibía un legado asignado a una capilla dedicada a este santo que se había instituido en el convento de San Francisco (ACBEB, *Fondo Notarial*, Sig. 1245 y 1256). Por su parte, la cofradía se encargaba de garantizar «el comulgar» y el entierro de los asociados «y sus compañías, sin ningún anticipo».

Estas ordenaciones debían tener una duración de diez años, es decir, hasta 1480, pero no conservamos noticias sobre su renovación o modificación hasta 1490. En este momento se produjo un serio incidente entre los agrimiados y un grupo de canteros muy relevante, cosa que supuso la redacción de un estatuto suplementario (ACBEB, *Fondo Notarial*, Sig. 1237). El contexto es el siguiente: en enero de 1490 Pere Compte se hizo cargo de las obras de la seo dertosenense y dejó a pie de obra, como lugarteniente suyo, a otro importante picapedrero, llamado Antoni Queralt. Se debe recordar que, en aquella época, Compte y Queralt eran dos de los únicos cinco maestros de la cofradía de canteros de Valencia, asociación que poco tiempo después (1495) promovió unas capitulaciones gremiales con las que se actualizaba las de 1472. En Tortosa, los mayordomos de la cofradía de los carpinteros consideraban que los trabajadores de la catedral estaban «comprendidos y expresamente nombrados e incorporados en la dicha “almoína”» y, en consecuencia, debían pagar «cuatro sueldos, y un dinero cada domingo», como se había hecho desde el día en que se instituyó la asociación, cuando Pere Garçó dirigía la fábrica catedralicia (1470). Ahora pro-

testaban porque el lugarteniente del maestro de la seo (Antoni Queralt) y sus hombres afirmaban que «no era cosa justa, ni razonable, ni a razón conforme, que los canteros estén comprendidos, entendidos, ni incorporados en la dicha “almoína”», ya que no era «usado, practicado ni acostumbrado en parte alguna del presente Principado, reinos de Aragón y Valencia, ni otras partes, que los canteros estén unidos ni incorporados en la “almoína” de los dichos carpinteros». Además, añadían que «el arte de los dichos canteros» no tenía conformidad alguna «con los otros oficios en dicha “almoína” contenidos», tanto por la diversidad de los «instrumentos con los cuales su arte ejercen, como aún en el signo de su arte». Los maestros que acababan de llegar a Tortosa desde la potente y cosmopolita Valencia afirmaban que los canteros no utilizaban para nada la azuela, símbolo del gremio tortosino, y que en época de Garçó las obras de la catedral estaban paradas, por lo que el maestro se había dedicado a ejercer de «maestro de casas y obrero de villa», igual que Antoni Calbuç, el otro picapedrero presente en la institución de la “almoína”, contrariamente a lo que sucedía con los actuales obreros de la iglesia mayor, «los cuales únicamente usan de su arte y en nada se inmiscuyen, ni usan en nada, de dichos oficios».

Examinado el caso, las autoridades públicas dieron la razón a los trabajadores de la piedra y, en un nuevo establecimiento, consideraron «no ser cosa justa, ni razonable, ni a justicia ni razón conforme, que los dichos maestro y picapedreros sean unidos e incorporados en dicha “almoína”». En consecuencia, les daban licencia «de poderse libremente separar y partir de la dicha “almoína”» durante un período de veinte años. Sin embargo, y a diferencia de lo sucedido en Valencia, los canteros de la ciudad del Ebro no instituyeron una corporación propia y separada, como sí habían hecho los carpinteros de ribera, y debemos entender esta pugna entre los canteros y la cofradía de Santa María “dels fusters” en el contexto específico de la reanudación de las obras de la catedral y en relación con un grupo de trabajadores muy determinado, prestigioso y lleno de fuerza (Pere Compte, Antoni Queralt y su círculo). Por ello, a la larga este colectivo altamente cualificado no determinó la regulación del oficio en Tortosa: cuando la fábrica de la seo quedó nuevamente en suspenso, o al menos ralentizada, y los maestros más importantes abandonaron la ciudad, las aguas volvieron a su cauce y los canteros regresaron a la cofradía de los carpinteros.

Poco después, en 1503, la experiencia recomendó que se añadiese un nuevo ítem a las antiguas ordenaciones. Lo que pasaba era que, cuando los mayordomos electos

estaban fuera de la ciudad o «legítimamente impedidos», los infractores rechazaban pagar las multas que les imponían o atender a las instrucciones que les daban los substitutos en el cargo. Así, a principios del siglo XVI, se facultó a los lugartenientes a «ejercer dicho oficio de mayordomo» de forma efectiva. Y durante muchos años los documentos no vuelven a hacer referencia a las ordenanzas de los fusteros. Quizás se ha perdido alguna regulación posterior a este momento, pero el hecho es que no se conservan noticias hasta el final de la centuria.

Efectivamente, en 1582 se dictaron unas nuevas regulaciones, en las que la antigua asociación quedó claramente organizada como una verdadera corporación de oficio, con los canteros inequívocamente incluidos en el grupo de agremiados, igual que había sucedido en 1470. De hecho, podríamos decir que entre los capítulos de 1470 y los de 1582 hay una destacada serie de continuidades, a la vez que diversos cambios significativos, y que las unas son tan relevantes como los otros. Las modificaciones ya aparecen en la introducción, que no habla de “almoina”: en realidad, la palabra está escrita en el original, pero el escribano la tachó y la substituyó por “cofradía”, cosa que se repite en el ítem octavo de la disposición. Por otro lado, en estas ordenaciones se hace explícita la ampliación devocional antes citada y se expresa la necesidad de actuar «en honor de Dios y de su gloriosísima Madre y del glorioso san José». Pero la normativa del XVI es mucho más amplia y detallada que la del XV y se desarrolla en cuarenta y cuatro puntos que recogen aspectos no solo de carácter asociativo, sino también profesional, especialmente relacionados con el control de calidad y la competencia entre maestros y oficios de la construcción.

Así pues, algunos capítulos repiten, *mutatis mutandis*, lo que expresaban las ordenanzas de 1470: las cantidades que maestros y mozos «fuera de amo» tenían que pagar a la cofradía, los oficios que la componían (todo aquel «que de madera o yeso y piedra obrará»: es decir, ya se tiene en cuenta la labor de la piedra, pero también se especifica que están comprendidos en la asociación “pegunters”, es decir, fabricantes de pega, bosquerizos y peñeros), la capacidad de los mayordomos de establecer penas a los infractores, su protección contra las injurias, la obligación de los asociados de ir a misas, entierros, fiestas y otros actos de la cofradía, etc. También se desarrollan algunos puntos relacionados con el funcionamiento interno de la sociedad que antes solo se habían planteado implícitamente, o se hacen explícitas prácticas antiguas que no habían quedado registradas en los documentos conocidos: la manera de elegir a los mayordomos (que tradicionalmente habían

sido designados de palabra, cosa que causaba «cizañas», y a partir de ahora serían votados con habas negras y blancas), los mecanismos de elección y las funciones del sacristán y el clavario (unos cargos que existían pero que no aparecen en las normativas anteriores), el juramento solemne que debían hacer los dirigentes, la manera de ejecutar las caridades a los forasteros, los mecanismos para recaudar las contribuciones y rendir cuentas o la forma de regular la compra de la cera para las necesidades de la cofradía, la cual, y nuevamente se insiste en esta cuestión, tenía que ser llamada de «la Verge Maria dels fusters» y debía tener por insignia la «senyal de aixà». El problema debía ser importante, puesto que aún en 1672, cuando se bordó la nueva bandera del gremio, causó «grandes inquietudes».

A la vez que la normativa de 1582 retoma la de 1470 desde el punto de vista del funcionamiento interno, una amplia serie de ítems, que después se repetirán con pequeñas variaciones en los capítulos del siglo XVII, tiene como objetivo regular la actividad laboral. Por ejemplo, se establece que cada maestro debe ejercer su oficio y no otro, «como es carpintero, de madera» y «“obrer de vila” de su oficio, por los abusos que entre ellos se hacen en trabajos nuevos». Esta ordenanza incide, pues, en la competencia existente entre carpinteros y albañiles, como se había hecho en Barcelona ya en 1477, pero se permite que unos y otros «puedan hacer algún remiendo de poca importancia». Otro capítulo prohíbe que un maestro pueda «sustraer mozo de otro». También se regulan cuestiones de parentesco y el salario de los trabajadores, así como la necesidad de examinar a los carpinteros, boteros, albañiles, canteros y tapiadores, incluidos los hijos de los maestros, o la posibilidad de que viudas y huérfanos puedan mantener mozo durante un año y diez días.

Así mismo, por primera vez tenemos noticia de la imposición de tasas a los cortes de piedra si los trabajadores que los ejecutan no están examinados en el gremio tortosino, ya sean forasteros o de la ciudad. Aunque la normativa se refiere tanto al jaspe como a cualquier otro tipo de material, es evidente que este ítem se vincula al gran éxito que tuvo en época moderna, primero en el ámbito hispánico y después en el europeo, el llamado *broccatello di Spagna*, una roca ornamental que se extraía en Tortosa (digo que es evidente porque, entre otras cosas, hasta el siglo XVIII la piedra corriente para la construcción en la ciudad no se tallaba en el término municipal, sino en la zona de Ascó, Flix y Vinebre, río arriba; el jaspe, en cambio, se cortaba muy cerca del núcleo amurallado). Con la norma se conseguía que el trabajo en las canteras de jaspe fuese controlado por los maestros del gremio, aunque a la postre el

gran negocio lo acabaron haciendo los talleres extranjeros, especialmente los genoveses, que encargaban el material de base a los picapedreros tortosinos y lo vendían adaptado a las necesidades de cada cliente y listo para ensamblar, como ha puesto de manifiesto M. Ortí. Si la normalización de los exámenes se encuentra en algún punto entre la regulación laboral y el control de calidad, diversos ítems de las ordenanzas quinientistas se refieren explícitamente al buen ejercicio profesional: no se podía obrar madera de mala calidad, que además debía ser cortada de buena luna, incluidos los aros de las cubas; las tejas y ladrillos debían ser examinados de acuerdo con el patrón de la ciudad; incluso se especificaba la manera y el coste de serrar los grandes troncos. En cambio, aún no se dictan normas sobre la calidad de la piedra, que como se acaba de decir empezaba a citarse en los establecimientos de la cofradía justo ahora. La problemática no se planteó abiertamente hasta el setecientos.

Las ordenaciones de 1582 debían tener una duración de diez años, pero en la documentación municipal conocida no se encuentran unas nuevas hasta 1631 y, después, hasta el entorno de 1684. Ahora se redactan un total de cincuenta y cinco ítems, es decir, once más que en la normativa del quinientos. Con pequeñas variaciones vinculadas al transcurso del tiempo, el contenido de las capitulaciones es prácticamente el mismo que el de finales del siglo XVI. Pero en el XVII aparece un añadido importante: por primera vez en la serie que configuran estos documentos se hace referencia a los “entretalladors” (tallistas), imagineros o escultores, de los que se dice que, como en el caso del resto de oficios de la asociación, tenían que pedir licencia a los mayordomos para poder trabajar y estaban obligados a examinarse en la cofradía. Por su parte, las ordenanzas de 1777, redac-

tadas en la época de Carlos III y de las academias, reflejan la problemática de un tiempo en el que, en Tortosa, los canteros y albañiles pretendían separarse de los carpinteros, escultores y boteros. Pero esta historia ya queda muy lejos de la cronología que aquí nos interesa.

* Universidad de Barcelona. Proyecto de investigación «Barcelona en el contexto del gótico meridional: arquitectura y ornamentación», PGC2018-094265-B-I00 (MCIU/AEI/FEDER,UE).

Nota bibliográfica:

Sobre la construcción en Tortosa (s. XV-XVI), véase, entre muchos otros títulos, V. ALMUNI, *La catedral de Tortosa als segles del gòtic*, Benicarló 2007; J. VIDAL, *Les obres de la ciutat*, Barcelona 2008; J. VIDAL, *L'activitat quotidiana d'un mestre de cases medieval*. Bernat Gual 1405-1453, in «Anuario de Estudios Medievales», 43/2, 2013, pp. 915-940; M. ORTÍ, *La projecció catalana i europea del marbre brocatell de Tortosa*, in «Recerca», 16, 2015, pp. 121-161; J. VIDAL, “Con su madera se hacen alfarges para edificios regioes”: Tortosa como centro de producción y distribución de madera para la construcción, in «Svmmma», 6, 2015, pp. 25-47.

Sobre las corporaciones de oficio y la transmisión del conocimiento constructivo en el contexto de la Corona en la época del gótico, a parte del citado E. GAROFALO, *Le arti del costruire. Corporazioni edili, mestieri e regole nel Mediterraneo aragonese (XV-XVI secolo)*, Palermo 2010, con todos los casos particulares que incluye, véase, entre muchos otros, E. GORT, *L'antic gremi de mestres de cases de Reus*, Reus 1985; C. GÓMEZ, *Arquitectura civil en Zaragoza en el siglo XVI*, Zaragoza 1987-1988; G. DOMÈNECH, *Els oficis de la construcció a Girona*, Gerona 2001; S. VÍCTOR, *La construcció i els seus oficis al segle XV*, Gerona 2004; A. ZARAGOZÁ y M. GÓMEZ-FERRER, *Pere Compte, arquitecte*, Valencia 2007; A. SERRA, *Conocimiento, traza e ingenio en la arquitectura valenciana del siglo XV*, in «Anales de Historia del Arte», 22, 2012, pp. 163-196; T. IZQUIERDO, *La fusteria a la València medieval (1238-1520)*, Castellón 2014; A. SERRA, *La logia abierta: transferencias y movilidad en la arquitectura tardogótica hispana, en 1514. Arquitectos tardogóticos en la encrucijada*, eds. por B. Alonso Ruiz, J. C. Rodríguez Estévez, Sevilla 2016, pp. 339-352; D. LÓPEZ, *La transmisión del saber técnico de los arquitectos en la Corona de Aragón en el tardogótico*, Lérida 2020.

Documentos

1

c. 1438. Tortosa

Archivo Comarcal del Bajo Ebro (ACBEB), *Fondo Municipal de Tortosa (FMT), Establiments*, 8, f. 1r

Ítem, volen e ordenen los dits honorables batle e prohòmens que tots aquells que seran demanats que sien fusters o maestres d'axa per los dits majordòmens a conbregar o a [soter]rar, que aquells que seran demanats sien tenguts de anar als dits actes, sots pena de miga liura de cera, la qual servescha he haja de servir a la luminària de la dita capella executadora per los dits honorables veguer ho sotsveguer ho sos missatgés.

Volen encara los dits honorables batle he prohòmens que ls presents stabliments duren he hagen fermetat he valor del present dia en vint anys primer vinents he contínuament següents.

Et si dubte ho duptes dels presents stabliments exiran, volen aquells sien interpetrats ho declarats per los dits honorables batle he prohòmens.

2

1470 enero 2 – 3. Tortosa

ACBEB, *FMT, Establiments*, 11, ff. 129r-131r

Die martis secunda mensis januarii anno a nativitate Domini Millesimo CCCC^o Septuagesimo.

Per juhí dels honorables en Loýs Manuel, un dels jutges ordinaris, e de micer Pere Matheu Calaff, doctor en quiscun dret, jutge surrogat en loch e per¹ malaltia o indisposició de l'honorable en Bernat Vicent, altre dels jutges ordinaris l'any present de la dita ciutat, present l'honorable en Johan Gerona, veguer de la dita ciutat, dins la cort seguts, fforen adjudicats los stabliments infrasegüents:

Ara hojats que us fa hom assaber, per manament de la senyoria e dels prohòmens de la ciutat de Tortosa, lo honorable en Bernat Johan, regent la batlia de la dita ciutat e los prohòmens dessús dits, com a llahor, honor e glòria de Nostre Senyor Déu Jesucrist e de la gloriosa Verge Maria, mare sua, per los fustés de la dita ciutat sia stada construïda e feta una capella en lo monestir dels frares menors de la dita ciutat, sots invocació de la gloriosa Mare de Déu, e aquella capella per lur possibilitat, ab les almoynes que per ells hi són stades fetes, la han dotada de vestiments, càlzer, missal e altres coses dessús dites haver fetes, si aquells per los presents e sdevenidors dels dits officis dels fustés no eren sostengudes e mantengudes, e encara en algunes coses que vénen a disminució no eren reffetes, e en altres insignes ciutats hon semblants officis ha sien fetes e s fan moltes bones e loables ordinacions per sostenir les almoynes, beneficis e capella que per los dits menestrals són fetes, e los dits fustés de la dita ciutat de Tortosa, volents juvica e semblar en tant com poden a les dites insignes ciutats, sien recorreguts als dits honorables batle e prohòmens que ells volguessen fer e fermar, en sustentació e auumentació de la dita capella, les ordinacions e stabliments següents e davall scrits. E, per tant, los dits honorables batle e prohòmens, vehents les coses damunt dites ésser en lahor de Nostre Senyor Déu e de la gloriosa mare sua² a postulació, petició e demanda dels dits fustés, o la major part de aquells, han fets e ordenats los stabliments e ordinacions següents:

Primerament, han stablit e ordenat los dits honorables batle | |^{f. 129v} e prohòmens, que tothom de qualsevulle condició que sia, que de fusta obrarà, ne de guix, axí strangés com de la ciutat, axí bé en lo Port o bosch de la dita ciutat, obraran ne usaran obrar de destal, d'aixa ni serra, ni de qualsevulle condició de ferramenta que de fusta obraran, sien tenguts de pagar hun jornal, que són quatre sous, a la dita almoyna, en servitut de la dita capella, si e segons fan³ pagar en les altres ciutats als menestrals que y vénen strangers e, noresmenys, mentre en la dita ciutat habitaran e staran obrant de lur ofici, hagen a pagar tots diumenges hun diner a la dita almoyna, segons los altres de la dita ciutat fan.

Ítem, han stablit e ordenat que tot fuster que sia de la ciutat, e qualsevulla jove dels dits officis, pus sia fora de amo o de mestre, haja a pagar hun jornal a la dita obra o capella, e hun diner tots diumenges a la dita almoyna.

E sobre açò los dits honorables batle e prohòmens, considerants les almoynes damunt dites ésser en laor, honor e glòria de Nostre Senyor Déu e de la gloriosa Verge Maria, mare sua, e valria's poch les ordinacions damunt dites ésser fetes si compulsa e força en son cars e loch als no volents contribuir e pagar en la dita almoyna no era feta, per ço los dits honorables batle e prohòmens, volents e considerants les coses damunt dites ésser a salut de les ànimes e dels cossos dels contribuhints en les dites almoynes e a lahor, glòria e honor de Nostre Senyor Déu e de la Sancta Trinitat e de la gloriosa Verge Maria, han stablit e ordenat que los majordòmens, qui ara són o per temps seran, per fer complir e haver les coses damunt dites dels damunt dits, puxen fer penyorar e executar, ab requesta feta de paraula al veguer e sotsveguer, a tots aquells qui la dita almoyna o almoynes pagar no voldran,

¹ Sigue *absència*, tachado.

² Sigue *a postulca*, tachado.

³ Sigue *f*, tachado.

volen que lo dit veguer, sotsveguer, per ell o per sos ministres a sola asserció dels dits majordòmens, hajan a fer les dites execucions e penyores de les coses damunt dites, com los dits majordòmens, | |^{f. 130r} qui ara són o per temps seran, sien tals persones que és versemblant e presumidor que no demanaran sinó lo que justament serà degut.

Ítem, han stablit e ordenat que si negú de l'offici, per rahó de les coses dessús e dejús scrites, desonraran o diran paraules injurioses als dits majordòmens, que encorreran e sien incorreguts en pena de cinch sous per quiscuna vegada, de la qual pena haja la senyoria la una part, la dita capella les dues parts.

Emperò, volen los dits batle e pròmens que lo dit offici sien tenguts de combregar e soterrar a tots aquells qui en la dita almoyna contribuïran e ses companyes, sens alguna bestreta.

Volen més e ordenen los dits honorables batle e prohòmens que tots aquells que seran demanats, que sien de l'art de la fusta e de guix, axí los que obraran de destral, axa ni serra, ni qualsevulle ferramenta, axí bé los que obraran en la ciutat com los que obraran fora la ciutat, ni en lo Port ni bosch, per los majordòmens a combregar o a soterrar, que aquells qui seran demanats sien tenguts de anar als dits actes, sots pena de miga liura de cera, la qual servesqua o haja a servir a la luminària de la dita capella, executadora per los dits honorables veguer o sotsveguer o sos ministres.

Ítem, com per fer e ordenar algunes coses que redunden en proffit e utilitat de la dita almoyna, algunes vegades sia necessària de aplegar e tenir consells entre los de la dita almoyna, e açò no s puxa fer sens exprés consentiment e licència de l'honorable batle, e per ço hajan suplicat lo dit honorable batle e ell los haja donada licència que s puxen congregar e ajustar ab presència e assistència dels honorables veguer, sotsveguer o batlle o⁴ qualsevol d'ells, e açò sens salari algú, e si los sobre dits veguer, sotsveguer o batle, requests per los majordòmens de la dita almoyna, facen assistència en lo consell o consells que tenir volran, e los serà donada licència per los dits veguer, sotsveguer o batle, que sens ells provehesquen lo dit consell sens incorriment de pena alguna, e tenir aquell o aquells entre si e elegir | |^{f. 130v} majordòmens, e que les coses per aquells ordenades serven e se hagen a servir entre ells, e si penes seran imposades contra aquells qui no volran servir lo que serà ordenat, que les penes puxen ésser executades tota [hora] que ben vist serà als dits majordòmens e consellers contra aquells qui contrafaran.

Ítem, han stablit e ordenat que tots los del dit offici hajan e sien tenguts de anar a companyar la bandera a la seu, axí anant com tornant, e axí matex a la capella de la dita almoyna la vespra de la festa de la Verge Maria de agost, sots pena de una liura de çera aplicadora a la luminària de la dita almoyna.

Ítem, han stablit e ordenat que tots los maestres dels dits officis hajan e sien tenguts de anar a les eleccions de majordòmens quiscun any, com aquells hi seran demanats, a la jornada acostumada, e a tots los consells, comte o comtes e parlaments que entre l'any se tendran per causa de la dita almoyna, sots la mateixa pena, segons dessús aplicadora.

Ítem, han stablit e ordenat que tots los maestres dels dits officis hajan e sien tenguts de anar a la misa e offici de la celebració de la beneïta festa de la Assumpció de la gloriosa Verge Maria, la qual festa⁵ vulgarment és appellada Sancta Maria de Agost, e en lo cendemà a la celebració de l'aniversari dels defuncts, tota hora e quant per los majordòmens seran demanats e convidats, sots la mateixa pena.

Ítem, que tots dels dits officis hajan a star en tots los actes dessús dits, a ordenació e determinació dels majordòmens, sots pena de una lliura de çera per quiscuna vegada que contrafet serà, segons dessús aplicadora.

Ítem, han stablit e ordenat que los majordòmens, ab los dels dits officis, puxen elegir majordòmens; quiscun any \seran/ elegits majordòmens, que n'hajan a pendre, sots pena de cinquanta sous. | |^{f. 131r}

Ítem, han stablit e ordenat que les penes pecuniàries que dels presents stabliments exiran, sien partides en aquesta manera, ço és, la terça part a la senyoria e les dues parts a la luminària de la dita almoyna.

Ítem més, han stablit e ordenat los dits honorables batle e prohòmens, que atès que la present almoyna vulgarment se appella de la Verge Maria dels fustés, e sien de aquella molts noms de officis, e quiscun vulla lo nom de son offici ésser nomenat primer, per remoure tota qüestió e debat, e pacífich stat e conservació de la dita almoyna que differències sobre açò en negun temps sien ne puxen ésser entro los de aquella, per ocasió de nomenar primer ne darrer algú dels dits officis, per tant, los dits honorables batle e pròmens han stablit e ordenat que la present almoyna no haja altre títol ne altrament sia nomenada sinó dels fustés, a ffi que tots los dits officis sots aquest nom sien compresos, e per senyal del dit nom de fustés tenguen generalment lo senyal de la axa.

Volen més los dits honorables batle e pròmens que ls presents stabliments duren e hajan fermetat del present dia en deu anys primer vinents et contínuament comptadors.

E si dubte o dubtes dels presents stabliments exiran o insurgiran, volen que aquells sien declarats e interpetrats per los honorables batle e prohòmens dessús dits.

⁴ Sigue *consell*, tachado.

⁵ Sigue *f*, tachado.

1490 junio 19. Tortosa
ACBEB, Fondo Notarial, Sig. 1237, s/f

Los noms de Nostre Senyor Déu Jesuchrist e de la sacratíssima Verge Maria, mare sua, humilment invocats.

E los dits batle e procuradors, vista e plenament examinada la causa o qüestió que davant ells se és de paraula portada entre los majorsdòmens e singulars de la almoyna de la gloriosa Verge Maria dels fusters, de una part, e lo maestre de la obra de la seu de la present ciutat, e o lo loctinent de aquell, e altres pedrapiquers de la dita obra, de la part altra, dihent e pretenent los dits majorsdòmens e singulars de la dita almoyna que com los dits maestre, lochtinent e pedrapiquers sien compresos e expressament nomenats e incorporats en la dita almoyna, per disposició e tenor dels establiments a la dita almoyna per dits batle e procuradors atorgats, poden e deuen los dits maestre, lochtinent e pedrapiquers \ésser/ compellits e forsats, quischú de aquells, a la dita almoyna pagar aquells quatre sous, e hun diner quiscun diume[nge], segons que en dits stabliments és contengut, e àlies fer e sostenir tot açò e quant en aquells és dispost e ordenat, si e segons que quiscú dels altres officis contenguts en dits stabliments e en la institució de la dita almoyna són tenguts e obligats fer e sostenir, majorment com la dita almoyna sia en pacífica possessió de ésser e contribuir en aquella los pedrapiquers passats, ço és, mestre Pere Garçon, quòndam, mestre de la dita obra de la seu, e n'Anthoni Calbús, pedrapiquer, que en la dita institució de dita almoyna són expressament nomenats.

Lo contrari dient e pretenent los dits lochtinent de maestre e pedrapiquers, asserint no ésser cosa justa, ni rahonable, ni a rahó conforme, que los pedrapiqués sien compresos, entesos, ni incorporats en la dita almoyna, tant per no ésser usitat, pratiquat ni acostumat en part alguna del present Principat, regnes de Aragó e València, ni altres parts, que los pedrapiquers sien units ni incorporats en la almoyna dels dits fusters, ni dels officis en la institució e stabliments de aquella continguts, com encara per no tenir conformitat alguna lo art de dits pedrapiquers ab los altres officis en dita almoyna contenguts, ans ésser del tot diversos e diferents, axí en los | | instruments ab los quals llur art exercexen, com encara en lo senyal de la dita llur art, e jatsie que diversos officis sien compresos e contenguts en dita almoyna, tenints en si diversitat e differència del llur exercici, enperò, tots aquells prenen en fi conformitat en lo exercici de l'instrument de la axa, e per dita rahó no immèritament poden ésser units e incorporats en dita almoyna, sots lo senyal de la dita axa, de la qual tots generalment usen, la qual cosa e conformitat dir no s pot dels dits pedrapiquers, qui en cosa alguna de lur art no usen de la dita axa e, consegüentment, seria cosa molt indecent e impertinent que sots lo senyal de la dita axa, de la qual los dits pedrapiquers, com dessús dit és, no usen en lur art, agen a ésser units e compresos en dita almoyna. Dihent e pretenents, noresmenys, que no obsta en res que en la institució de la dita almoyna entreveguessen e sien nomenats los dits mestre Pere Garçó e Anthoni Calbús, pedrapiqués, car jatsia que en lo temps de la dita institució de dita almoyna lo dit mestre Pere Garçó fos maestre de la obra de la seu, enperò, per quant ja en dit temps avia molts anys passats que la dita obra de la dita seu cessava, e res no s'i obrava, ni après sia obrat fins en l'any present, per la qual rahó era expedient e necessitat al dit mestre Pere Garçó usar e exercir officí que al seu art no se sguardaria, fahent algunes coses e obres pertanyents a l'offici de mestre de cases o obrer de vila, de hon sustentava la sua vida; e, consemblantment, lo dit Anthoni Calbús, segons que és notori en la present ciutat, més pratichava e sustentava la sua vida de officí de manobrer o aydant de mestre de cases o obrer de vila, que no de pedrapiquer, per la qual causa e rahó no paregue ésser inconvenient als dits mestre Pere Garçó e Anthoni Calbús, pus de dits officis usaven e pratiquaven, unir-se e incorporar-se a la dita almoyna, | | lo que tot cessa en lo cars present, en lo dit lochtinent de maestre e pedrapiquers, los quals tantsolament usen de lur art, e en res no s'immisquixen ni usen en res de dits officis. E, finalment, vists los dits batle e procuradors los dits stabliments a la dita almoyna atorgats, e vista la institució de aquella, oýdes plenament les parts en tot açò e quant an volgut de paraula dir e allegar, atenents e considerants los dits batle e procuradors les causes e rahons per part dels dits lochtinent de maestre de la dita obra e pedrapiqués, segons que dessús són narrades e contengudes ésser justes e rahonables, e a justícia e rahó conformes, per tant et àlias, los dits batle e procuradors pronuncien e declaren los dits lochtinent de maestre e altres pedrapiquers no ésser tenguts ni obligats, ni deuen ésser compellits ni forsats de ésser ni star units ni incorporats en la dita almoyna, ans de aquella se puxen líberament e sens impediment algú separar e partir. Los dits stabliments en res no obstant tollents e corregints aquells, tant quant sien vists comprendre los dits lochtinent de maestre e pedrapiqués, proveynt e fermant encara per major cautela, tuýció e roboració de les coses predites e declaració present, los stabliments del tenor següent:

Ara oyats que us fan a saber, per manament de la senyoria e dels prohòmens de la ciutat de Tortosa, lo honorable en Johan Ycart, donzel, regent la batlia de la predita ciutat per lo noble don Joan de Rebolledo, batle de la dita ciutat, e los prohòmens dessús dits, atenents e considerants que en dies passats⁶, a instància e requesta dels majorsdòmens de la almoyna de la gloriosa Verge Maria dels fustés de la dita ciutat, són stats per dits batle e prohòmens atorgats e fer- | | mats a la dita almoyna certs stabliments, en virtut dels quals, los pedrapiquers eren tenguts e obligats de star e ésser units e incorporats en dita almoyna, e per quant ara novament, per part del maestre de la obra de la seu de la dita ciutat, o de son lochtinent, e de tots los altres pedrapiquers, són stades fetes grandíssimes querelles e clamors, exposades davant dits batle e prohòmens, asserints e dihents no ésser cosa justa, ni rahonable, ni a justícia ni rahó conforme, que los dits maestre e pedrapiqués sien units e incorporats en dita almoyna, com lo art de aquells no tengua en res conformitat alguna, ans total diversitat ab los officis que en dita almoyna són compresos e nome-

⁶ Sigue *per*, tachado.

nats, axí en lo exercici e instruments del dit lur art, com encara en los diversos senyals de aquells, requirints ab gran instància dits mestre e pedrapiquers ésser-los donada e atorgada licència e facultat de poder-se lliberament separar e partir de la dita almoyna, de hon los dits batle e prohòmens, vista la dessús dita requesta a ells feta per los dits lochtinent de mestre e predrapiquers ésser justa e a rahó conforme, an per ço stablit e ordenat que de así avant los dits lochtinent de mestre e altres qualsevol pedrapiqués no puxen en virtut dels dits stabliments a la dita almoyna atorgats ésser compel lits ni forsats de star ni ésser units ni incorporats en la dita almoyna, ans de aquella se puxen lliberament separar e partir, los dits stabliments no obstats. Volents los dits batle e prohòmens, que los presents stabliments duren per temps de vint anys. E si dubte e dubtes alguns dels presents stabliments resultaran o insurgiran, aquells agen ésser determenats pels dits batle e prohòmens.

4

1503 mayo 9. Tortosa

ACBEB, *FMT, Establiments*, 12, f. 88r-v

Die nono mensis maii anno a Nativitate Domini Millesimo Quingentesimo Tercio.

Per juhí dels honorables en Johan Corder e Nicholau Querol, jutges ordinaris l'any present de la ciutat de Tortosa, present lo honorable \veguer/, dins la cort secular personalment stants, justant e requerint lo honorable en Johan Parent, notari, síndich de la \dita/ ciutat, foren adjudicats los stabliments dejús scrits, e per ço ésser fet lo precon del tenor següent:

Ara hojats que us fa hom a saber, per manament de la senyoria e dels pròmens de la ciutat, lo magnífich mestre Anthoni Boteller, en arts e medecina doctor, regent la batlia de la ciutat de Tortosa per lo noble don Johan de Rebolledo, batle de aquella, e los pròmens damunt dits, atenents que moltes vegades, per absència o impediment, els majordòmens de la gloriosa Verge Maria dels fusters, o de algú de aquells, acomanen la bosa e son loch a algú o alguns altres de l'ofici mateix, los quals, per no poder fer les forces e compulses als majordòmens del dit ofici per stabliments atribuïdes, molts refusen pagar e àlias fer lo que per dits stabliments són tenguts e obligats fer, per tant, és stablit e ordenat que si algú dels majordòmens, o los dos, seran absents o legítimament impeditos, que no pugen exercir dit ofici en la present ciutat, que aquell o aquells pugen fer sos lochtinents en dit ofici | |^{f. 88v} de majordoms, lo qual lochtinent \o lochtinents/ pugen e tingen facultat de exercir dit ofici de majordom axí com fer podia lo principal majordom, juxta los stabliments e ordinacions de dita almoyna, e fer totes les compulses necessàries als confreres per complir les coses a què són obligats, juxta dits stabliments.

Volent que lo present stabliment aja fermetat e valor per tot temps com duraran los altres stabliments de dita almoyna.

5

1582 enero 10. Tortosa

ACBEB, *FMT, Establiments*, 14, ff. 61r-69r

Die mercurii X mensis januarii anno a nativitate Domini M D LXXXII.

Per juhí dels magnífichs mossèn Jaume Puig, ciutadà, y mossèn [n'Anthoni] Mercader, també ciutadà, jutges ordinaris lo any present de la ciutat de Tortosa, present lo honorable mossèn [Melcior] Garosa, sotsveguer de dita ciutat e ribera de Ebro per les catòlica y real magestat del rey nostro señor, instant y requerint lo discret mossèn Anthoni Bosch, notari, síndich de dita ciutat de Tortosa, dins la cort secular de dita ciutat personalment stants, e per tribunal [secular] foren adjudicats los presents stabliments, provehint ésser publicats per los lochs acostumats de la present ciutat, los quals són del tenor següent:

Ara oiats que us fa hom saber, per manament de la senyoria y dels prohòmens de Tortosa, lo magnífich mossèn Luýs de Granalosa, donzell, en la ciutat de Barcelona domiciliat, veguer de dita ciutat de Tortosa y ribera de Ebro per la catòlica y real magestat del rey nostron señor, intervenint en estes coses en lloch y per absència del magnífich balle de dita ciutat, y per no ésser-\hi en aquella lo balle ni son lochtinent, e los prohòmens dessús dits,/ attenent e considerant com a llahor y glòria de Nostre Señor Déu Jesucrist y de la gloriosa Verge Maria, mare sua, sia [stada] construïda y feta una capella en lo monestir dels frares menors de la dita ciutat, sots invocació de la gloriosíssima [mare de Déu, y aquella no tinga] la possibilitat convenient per a la sustentació y govern de totes les coses necessàries, com són ornaments y altres coses convenientes [a la co]nservació de dita confraria, han per ço los prohòmens y confreres de aquella [a]corregut als magnífichs veguer e prohòmens per a què ls plasqués donar y atorguar stabliments, statuts y ordinacions per los quals dita capella y \confraria/ sia augmentada y sustentada, com fins assí los antipassats han fet en honor de Déu y de la sua gloriosíssima mare y del gloriós sant Josef. Per tant, los dits magnífichs veguer e prohòmens, considerants dites coses ésser justes y a rahó conformes, y cedir en lahor | |^{f. 61v} de Nostre Senyor Déu y bon repòs y tranquilat de [d]ita confraria, a petició y demanda dels prohòmens de aquella, han fet e ordenat los stabliments [y] ordinacions següents:

I. Declaració dels officis han de ser forsats pagar y ésser súbdits a dita confraria per conservació de aquella.

⁷ Sigue *almoyna*, tachado.

Primerament, han stablit e ordenat los dits magnífichs veguer e prohòmens, que tothom, de qualsevol condició sia, que de fusta o guix e pedra obrarà, així strangers com de la ciutat, així en la dita ciutat com en lo Port e bosch y térmens de aquella obraran y usaran de aixà, pedra, serra, bótes e qualsevol busquerol que tallen o tallaran fusta en lo Port, sien tenguts y obligats de pagar quiscun any a la dita confraria quatre sous, o hun diner quiscun dicmenge, per a les necessitats, ornaments e benefiçis se faran en dita confraria y per la conservació de aquella. E, noresmenys, que qualsevol barraquer que serà en lo Port de la present ciutat, així busquerol com pegunters o amos de forns de pegua o barraquers, sien tenguts de donar dos reals quiscun any a dita confraria per a la sustentació de aquella, y qualsevol moço que dits barraquer o barraquers, pegunter o pegunters, tendran pagar dits quatre sous quiscun any, y que los amos se paguen y sien forsats retenir-se de les soldades de dits moço o moços los dits dos reals, e [si] no ho faran, encórreguen dits amos per quiscuna veguada en les penes que [encorren] los mestres que tenen jóvens, y lo [mateix se] entengua [dels pentiners], així dels qui obren estella com dels qui puen les [pintes.] E per quant dits majordoms no poden saber cascun any [dits barraquers], pegunters y pentiners quants moços hauran tengut, puguen dits majordoms compel·lir als dits amos de jurament prestador en poder [de dits majordoms] o de l'altre de aquells quants mossos hauran tengut dins aquell any. E dits amos ho hajen de adverar migansant jurament y manifestar, sots la mateixa pena.

II. Que los jóvens fora de amo paguen los IIII sous cascun any, o hun diner cascun diumenge.

Ítem, han stablit e ordenat que tot fuster de la dita ciutat, e qualsevol jove dels dits officis, puix sia fora de amo e de mestre, haja de pagar quatre sous cascun⁸ any o hun diner cada diumenge a dita confraria. | ^{f. 62r}

III. Que los majordoms puguen proveyr eixecució contra los recusants pagar a dita confraria.

Ítem, han stablit e ordenat que, considerat la dita confraria ésser en lahor, honor y glòria de Nostre Senyor Déu e de la gloriosa Verge Maria, mare sua, e del benaventurat sant Joseph, y valrien poch les ordinaçions damunt y davall scrites ésser fetes si compulsa y forsa no fos feta als recusants pagar y complir les coses en aquella or[den]ades, han per ço establít e ordenat que los majordoms, qui ara són y per temps seran, puguen fer penyorar, eixecutar y pagar qualsevol persones que recusaran pagar la tacha sobre dita e altres coses de fer contengudes en los presents stabliments, y que a sola requesta de paraula per ells feta als magnífichs veguer o sotsveguer, aquells, per si o per sos ministres, hajen de fer dites eixecucions e penyoraments per les coses en los presents stabliments contengudes, com sia de presumir que los majordoms, qui per ara són e per temps seran, són persones que de ells se ha de presumir no demanaran sinó lo que justament de justícia serà degut.

III. De paraules injurioses contra los majordoms.

Ítem, han stablit e ordenat que si algú dels dits officis desonrarà e dirà paraules injurioses als majordoms, qui per avuy són e seran, encórreguen e sien encorreguts en pena de cinch sous per quiscuna veguada que tals injúries faran e diran, de la qual pena haja la señoria la una part e les dos la dita almoyna.

V. Que los confreres forsats sien obligats de anar a combregars e soterrars de tots los confreres.

Més, volen dits magnífichs veguer e prohòmens que los confreres de dits officis forsats a dita confraria, sien tenguts de anar als soterrars y combregars a tots aquells confreres que contribuyran | ^{f. 62v} y paguaran a la dita confraria y a llurs companyes, sots pena de una liura de çera.

VI. Que los demanats als actes de dits officis hajen de anar-hi, sots çerta pena.

Ítem, han establít e ordenat los dits magnífichs veguer e prohòmens, que tots los dels sobre dits qui seran demanats, així los qui obraran dins la ciutat, com fora en lo Port, per los majordoms a combregar o soterrar, sien obligats de anar a dits actes, sots pena de miga liura de çera, la qual haja de servir per a la llumenària de dita capella, eixecutadora per los sobredits magnífichs veguer o sotsveguer e sos ministres, a sola requesta de dits majordoms o altre de aquells.

VII. Que los majordoms puguen ajustar consell dins la capella de dita confraria.

Ítem, han stablit e ordenat [que, tenint necessitat] dits majordoms de fer y ajustar consell per a [provehir] y determenar les coses concernents a l'útil, bé e profit de dita confraria, que [puguen] dits majordoms ajustar dit consell en la capella de dita confraria sens encorrimment de penes algunes, tantes veguades com volran e ls apparrà, y los que demanats a consell per dits majordoms hi hajen de anar, sots pena de una liura de çera quiscuna veguada que demanats seran e recusaran de anar, aplicadora dita pena a la lumenària de dita confraria. E que no puguen entrar ni entrevenir en⁹ consell sinó que sien mestres examinats.

VIII. Que los dits officis sien tenguts anar a companyar la bandera.

Ítem, han stablit¹⁰ e ordenat que tots los officis sus dits hagen e sien tenguts anar a companyar la bandera | ^{f. 63r} sempre que convingrà traure-la, encara que sien demanats o advertits huyt jorns ans que la bandera haurà de eixir per a portar-la a la seu o a altre lloch, anant y tornant a la capella de dita¹¹ \confraria/. Y en la vespra de la festa de la Verge Maria de Agost, sots pena de una liura de çera, aplicadora a la dita confraria, encara que no sien demanats.

VIII. Que los mestres de dits officis sien tenguts anar a la elecció dels majordoms quiscun any, com demanats seran.

⁸ Sigue [diumenge], tachado.

⁹ Sigue en, repetido.

¹⁰ Sigue establít, tachado.

¹¹ Sigue almoyna, tachado.

Més, han establert e ordenat que tots los mestres de dits officiis hagen e sien tenguts anar a les eleccions fahedores de majordoms quiscun any, com a d'aquells demanats seran en la jornada acostumada e davall scrit. E, noresmenys, a tots los comtes se donaran, consells e parlaments que entre lo any se convendràn tenir per causa de dita confraria, sots la mateixa pena de huna liura de çera, segons dalt applicadora.

X. Que los mestres de dits officiis hagen de anar a tots los officiis se çelebraran de la Verge Maria de Agost y de sant Joseph. Ítem, han stablit e ordenat dits magnífichs veguer e prohòmens que tots los mestres de dits officiis sien tenguts de anar als officiis se çelebraran així de la festa de la gloriosíssima Verge Maria de Agost e als officiis se çelebraran del benaventurat sant Joseph, y en lo endemà de quiscuna de dites festes a la çelebraçió dels aniversaris dels defuncts, e assò sens ésser demanats per los majordoms, com ja sien çerts que la vespra y dies de dites festes y en lo endemà se çelebren dits officiis. E açò sots la mateixa pena, totes hores que contrafaran, applicadora ut supra.

XI. Que los de dits officiis en tots los actes de la dita confraria estiguen a obediència dels majordoms.

Ítem, han stablit e ordenat que tots los de dits officiis en tots los actes fahedors de dita confraria hagen de obeyr als majordoms de aquella, sots pena de una liura de çera per quiscuna veguada que contrafaran, applicadora ut supra. | ^{f. 63v}

XII. De la elecció dels majordoms.

Més, han stablit e ordenat dits magnífichs veguer e prohòmens, per levar tota manera de sospites e passions entre los confreres y prohòmens de dita confraria, les quals se acostumen de moure entre aquells sobre la elecció fahedora dels majordoms de dita confraria, han per ço ordenat que quiscun any, en lo dia e festa de l'Àngel Custodi, en lo qual dia, ab antiquo fins avuy, se ha acostumat fer elecció de nous majordoms, que com fins assí se feya dita elecció ab vots de paraula per los consellers feta, juxta la nominació per dits majordoms, de hon insurtien algunes zizànies entre ells, volen per ço que ajustat lo consell dins de la dita capella de dita confraria per fer la elecció y nominació de dits majordoms, sia feta de aquí al davant en la forma següent, ço és, que los majordoms qui són o per temps seran hagen e sien tenguts de nomenar en majordoms nous una persona quiscú d'ells qui ben vist los serà dels dits officiis, les quals així nomenades per los majordoms y per los consellers ajustats y estants en dita capella sien favejades lo hu après de l'altre ab faves blanques y negres, per tal manera que aquell qui serà atrobat tenir més faves blanques que negres sia tengut per àbil en aquell any per a dit ofici de majordom. E si serà atrobat tenir més faves negres que blanques, sie repel lit y tengut per inàbil per a aquella veguada. No entenen que en altre any y abilitació no pugua ser nomenat y altra veguada abilitat per al dit ofici. Y si algú o los dos de aquells seran atrobats inàbils, los dits majordoms, o aquell qui haurà nomenat lo tal inàbil, ne pugua nomenar altra veguada altre fins a tant sia atrobat àbil, y aquells així nomenats y habilitats sien majordoms lo any après següent, y hagen de acceptar dits officiis sots pena de cinquanta sous, applicadors la una part a la señoria e les dos a la confraria. E en semblant pena encorreran los majordoms y consellers qui no servaran la dita forma y elecció. | ^{f. 64r}

XIII. De la elecció de segristà e clavari.

Ítem, han stablit e ordenat que feta la elecció de dits majordoms, dit consell, així ajustat, procehesca a fer elecció de clavari e segristà, de tal manera que per lo sagristà vell sia nomenada una persona en segristà, e per lo clavari vell sia nomenada altra persona en clavari, y per los consellers sien votats y admesos e abilitats ab faves blanques y negres, segons se serva en la elecció de majordoms. E aquells tals hagen de acceptar dits oficis, sots pena de cinquanta sous, ab lo salari que per lo dit consell los serà assignat.

XIII. Del jurament dels majordoms

Ítem, han stablit e ordenat que los majordoms, en lo introhit de son ofici, hagen expressament de jurar de bé y lealment \haver-se/ en lo dit ofici, y que servaran los presents establiments, ordinacions y bones pràctiques de dita confraria, y que miraran en lo bé, útil y profit de aquella, tot bé e útil procurant y tot mal y dany evitant a d'aquella. E així ho hagen de jurar, sots pena de trenta sous, applicadors la una part a la señoria e les dos a la dita confraria.

XV. Del comprar de la çera.

Ítem, han stablit e ordenat que los majordoms, qui vuy són e per temps seran, no puixen ni deguen comprar çera per a ses neçesitats de la dita confraria sens que entre aquells no y entrevinguen y sien demanats dos prohòmens de la dita confraria, y aquella així comprada hagen de portar a la capella de dita confraria y posar y tanquar-la en lloch dedicat, e açò sots pena de cinch sous, tota hora que serà contrafet, applicadors a la lumenària de dita confraria.

XVI. Que la invocació de la dita confraria sia intitulada la Verge Maria dels fusters.

Més, han stablit e ordenat que atès en dita confraria entrevenen molts noms e officiis, los quals quiscú pretén posar nom a la invocació de dita confraria conforme a l'ofici tenen, per ço dits magnífichs veguer e prohòmens, | ^{f. 64v} per remoure tota qüestió y per la paçificació y conservació de la dita confraria, determenen que no y haja ne tinga altre títol ni en altra manera sia anomenada, sinó la Verge Maria dels fusters, a ffi que tots los officiis sots aquest nom estiguen compresos, e per insígnia del dit nom de fusters tingua dita confraria generalment senyal de aixà.

XVII. Que quiscú fassa son ofici.

Ítem, han stablit e ordenat, per evitar qüestions, que tots los mestres examinats usen e fassen quiscú son ofici tantsolament, com és fuster, de fusta; y lo obrer de vila de son ofici, per los abusos que entre ells se fan en fahenes noves, sots pena de cinch sous per cada veguada que contrafaran, applicadors a les necessitats de dita confraria, salvo que puguen fer algun remendo de poca importància, y en tal cas no encórreguen en pena alguna.

XVIII. Que negú pugua fer faena de dits officiis que no sia exhaminat.

Ítem, han stabilit e ordenat que si algun jove dels dits officiis arribarà a la present ciutat o tèrmens de aquella, no pugua pendre fahena alguna sens que primer no sia exhaminat. E si lo contrari serà fet, encórregua en pena de cinquanta sous, applicadors a la dita confraria. Entès, emperò, que si a[quell] jove se volrà exhaminar, donada rahó als majordoms, aquells li puguen donar liçència per a poder fer fahena per si, per temps de sis mesos, los quals passats immediatament se haja de exhaminar, sots dita pena de cinquanta sous, y aquell tal sia obligat donar fermansa y seguretat de fer dit exhamen dins dit termini, sots pena de pagar lo dit exhamen si aquell se n'anirà y deixarà de fer-lo.

XVIII. Dels pleguadors y dels majordoms, y de posar diners en caixa, y del que ha de fer lo segristà dels diners dels censals, y que negú pugua ser majordom ni clavari que primer no sia estat plegador o segristà o conseller en Casa de la Ciutat, y de la abilitació dels plegadors.

Ítem, han stabilit e ordenat que los pleguadors no tinguen ànsia sinó | |^{f. 65r} de plegar ses dominiques y buydar lo que hauran plegat en poder dels majordoms quiscun diumenge, y que no se'n puguen aturar hun diner en son poder, y que dits plegadors sien abilitats ab faves blanques y negres, conforme los altes officiis. E que los majordoms sien tenguts lo que hauran rebut dels plegadors de tres en tres diumenges buydar-ho en poder del caixer, conforme és ús y pràctica, y que lo segristà pose los diners dels censals que pleguats tindrà de dita confraria en tres terçes l'any, ço és, de quatre en quatre mesos en caixa, y la darrera terça, exhigit o no exhigit, sia tengut posar en caixa totes les pensions de dits censals, y si per cas dit segristà no buydarà per ses terçes com és dit, en tal cas los majordoms li puguen pendre lo libre y fer-li buydar lo que haurà exhigit, y que no pugua ser majordom ni clavari que primer no sia estat plegador o segristà o conseller en Casa de la Ciutat.

XX. Que ningun fill de mestre casat no pugua fer faena dels dits officiis sens examinar-se.

Ítem, han stabilit e ordenat que ningu[n] fill de mestre de la present ciutat que tindrà algun de dits officiis no pugua usar de aquells per si sens que no sia exhaminat, si ja no tindrà la liçència de dits majordoms dels sis mesos dalt atorguats als qui exhaminar-se volran, sots la mateixa pena de cinquanta sous, segons dalt applicadora.

XXI. Que ningú sia tengut de pagar sinó sols hun exhamen.

Ítem, han stabilit e ordenat que si algú dels dits officiis tindrà fill o moço o viandant, lo qual vulla ser exhaminat per usar dels sobre dits officiis com a mestre de aquells, que aquell tal, no obstant se exhamine dels officiis predits que ben vist li serà, no haja de pagar sinó hun exhamen. | |^{f. 65v}

XXII. Que morint qualsevol mestre de dits officiis, la muller o fill de aquell puixa tenir hun obrer per hun any y deu dies.

Ítem, han stabilit e ordenat que si algú dels mestres de dits officiis, de la present ciutat y sos tèrmens, morra, en tal cas la muller o fill de aquell pugue tenir en sa casa qualsevol obrer, encara que no sia exhaminat, per temps de hun any y deu dies tantsolament, sens encorrimment de pena alguna.

XXIII. Que negú pugua obrar fusta dolenta.

Ítem, han stabilit e ordenat que qualsevol busquerol o barraquer o altra persona que obrarà en lo Port de la dita ciutat o terme de aquella, que qualsevol fust que tallat haurà, si lo tal fust serà mofleny, girós o podrit, no gose obrar lo tal fust. E si lo contrari farà, encórregua en pena de cinquanta sous, partidors la una part a la señoria e les dos a la dita confraria.

XXIII. Que rajoles y teules sien exhaminats ab lo patró de la ciutat.

Ítem, han stabilit e ordenat que per evitar los abusos que per avuy se fan en les teules y rajoles y molles de aquelles tan escarides y desminuïdes de tota mesura rahonable, que per ço, per dits obrers de vila y fusters, o per les persones que per aquells seran determenades per a dit efecte, sien vists y regoneguts los molles de dites teules y rajoles que faran en dita ciutat e tèrmens de aquella. E si no seran los que ésser deuen, que los dits obrers de vila e fusta tinguen facultat de trencar aquells e fer-ne fer altres, ço és, dos de teula e hun de rajola. Dels quals molles n'í haja de haver huns en Casa de la Ciutat per patró, y que après de donat dit molle conforme al que restarà en la Casa de la Ciutat, serà atrobat haver fet rajoles o teules diformes de dits molles, encórregua en pena de cinquanta sous per quiscuna veguada, aplicadors la una part a la señoria e les dos a la dita confraria. | |^{f. 66r}

XXV. Que los prohòmens de dit ofici de fusters sien coneixedors del serrar.

Ítem, han stabilit e ordenat que qualsevol serrador que serrarà fusta e haja tallada aquella, que a coneguda de dos prohòmens de l'ofici de fusters sia adjudicada la tal tala, y aquella sia paguada a qui serà interès per lo dit serrador. [Afegit:] E que los dits serradors no puguen pendre per serrar los fils sinó los salaris següents, ço és, cada setzé fins en dehuyté, quinze diners lo fil; [En el marge esquerre després d'una crida:] e los fils dels¹² vinté, vint-y-quatre y trenté, a setze diners per fil; e lo fil del doblor de vint-y-set palms de llarch, a dos sous y mig; e lo fil dels terns, que són jàçenes y passen de trenta palms, a quatre sous per fil; sots pena de cinquanta sous aplicadors ut supra per quiscuna veguada que contrafaran.

XXVI. Que negú gose sostrare moço de altri.

Ítem, han stabilit e ordenat que no sia algú de dits officiis, qui tindrà fill o moço per a dits officiis, que gose ni presumisca persuadir ni sostrare aquell o aquells per estar ab ells, sots pena de trenta sous. Si ja no ab qui estarà ne fos content que estigua ab aquell, que dit moço o fill sostraurà, ladonchs ho pugua fer sens encorrimment de pena, y no essent així, encórregua en dita pena de trenta sous, partidora la tercera part a la señoria e les dos a la dita confraria.

XXVII. Que lo amo se retingua de la soldada del jove lo diner del diumenge.

¹² Sigue dels, tachado.

Ítem, han stabilit e ordenat que qualsevol jove de dits oficis que estarà asoldadat ab altri, usant de aquells, sia tengut y obligat, com ja està dit dalt, pagar en ajuda de la confraria quatre sous quiscun any, per als quals lo amo de aquell sia tengut de retenir-se de la soldada que lo dit jove pendrà, e lo dit amo ne haja de fer rahó al majordom dels dits oficis. E fent lo contrari, encórregua dit amo en pena de deu sous, applicadors a la dita confraria.

XXVIII. Que los que se exhaminaran de dits oficis hajan a pagar per son examen çerta quantitat a la dita confraria.

Ítem, han stabilit e ordenat que per augment de les coses pies de la dita confraria, qualsevulla jove o casat que s volrà exhaminar, així de fusta, obrer, boter, pedrapiquer o algú dels sobre dits oficis, si aquell tal serà fill de mestre de dita ciutat, | ^{f. 66v} examinant-se pague y haja de pagar en augment de dita confraria vint sous. Y si és fill de la ciutat que no sia fill de mestre y haurà après lo ofici en Tortosa, pague trenta sous. E si algun foraster volrà exhaminar-se, sia obligat a pagar a dita confraria y en augment de aquella quaranta sous. Y qualsevulla dels dits oficis que exhaminar-se volran, sien tenguts de fer les peçes que per los majordoms qui ara són o per temps seran los seran donades.

XXVIII. Dels salaris se han de pagar als mestres, obrers y aprenedissos.

Ítem, han stabilit e ordenat, per evitar tota manera de abús de fer donar y pagar als treballants dels dits oficis salaris excessius, que qualsevol mestre de dits oficis degua e pugua¹³ pendre personalment per son salari del dia que treballarà, quatre sous y mig, com fins assí és acostumat. E qualsevol jove fora de aprenedís haja per son salari tres sous y mig quiscun dia, fins a tant sia mestre exhaminat. Emperò, si serà criat aprenedís en lo primer any que entrarà en dit ofici, no pugua pendre per son jornal sinó dos sous, e si entrarà en lo segon any pugua pendre tot aquell any dos sous y mig, y si estarà per tres anys, tot lo terçer any pugua pendre tres sous per son jornal, puix sia aprenedís, y de allí avant, puix sia fora de aprenedís, sia exhaminat com dit és, pugua haver y rebre tres sous y mig per jornal. E si lo contrari serà fet, encórreguen per quiscuna veguada en pena de vint-y-cinch sous, respective.

XXX. Que lo clavari y segristà sien abilitats ab faves, y que juren al temps dels majordoms.

Ítem, per evitar tota manera de malenconies que en la habilitació de clavari y segristà se porien seguir, han stabilit e ordenat que quant los dits clavari y segristà seran nomenats y elets a dits càrrechs respectivament, la habilitació de aquells haja de ser feta per los consellers dels dits oficis ab faves blanques y negres, si e segons són habilitats los majordoms, denotant la fava blanca ser àbil y la negra repulsa. E que dits clavari e segristà, aprés seran elets y habilitats, hajan de jurar a llurs oficis y càrrechs al temps juraran los majordoms. | ^{f. 67r}

XXXI. Sobre lo tallar los çercols.

Ítem, han stabilit e ordenat que no sia boter algú, ni qualsevol altra persona, així en la present ciutat y térmens de aquella com forasters, que gose ni presumisca en los Ports ni térmens de la present ciutat tallar ni fer tallar alguna spècie de çercols del darrer de febrer fins a la primera lluna vella de agost, sots pena de seixanta sous, y los çercols cremats. De la qual pena la terçera part sia de l'acusador y l'altra per a la llumenària de la dita confraria.

XXXII. Com se ha de donar caritat als forasters.

Ítem, a foragitar tota manera de frau e sospita se poria pretendre en donar caritats als forasters, han establert e ordenat que si per cas vindrà algun foraster en la present ciutat, que sia de algú dels quatre oficis, pobre, y demanarà almoyna o caritat, en tal cas los majordoms o altre de aquells sien obligats dar-la en presència de quatre mestres de la dita confraria, la qual almoyna o caritat sia la que dits majordoms o mestres determinaran, y lo mateix se entenga de qualsevol altra caritat se haja de fer.

XXXIII. Que lo segristà pugua fer substitut en cars de absència o malaltia.

Ítem, han stabilit e ordenat que si per cas lo segristà de dita confraria serà impedit, per absència de la present ciutat o per malaltia, en tals cassos o l'altre d'ells pugua deixar hun substitut que sia mestre y de dita confraria, a contentament que sia dit mestre del consell de dita confraria.

XXXIII. Que lo qui serà oficial de altra confraria no ho sia de aquesta.

Ítem, per evitar tota manera de turbaçió, han stabilit e ordenat que si per cas algun mestre dels dits quatre oficis serà majordom o oficial de altra confraria, que en tal cas dit tal mestre no pugua concórrer a ofici algú en la dita confraria de la Verge Maria dels Fusters. | ^{f. 67v}

XXXV. De dar lo memorial dels anyals lo dia dels comtes.

Ítem, han stabilit e ordenat que en los dies dels comtes los majordoms y plegadors sien obligats donar lo memorial dels anyals y migs anyals al dit consell dels confreres forsats, y, noresmenys, lo memorial dels confreres de gràcia y tot ho donen als majordoms novells en presència del dit consell, sots pena de déu sous aplicadors a la llumenària de dita confraria.

XXXVI. Que lo clavari e segristà regesquen en absència o impediment de malaltia de e per los majordoms.

Ítem, han stabilit e ordenat que si per cas los majordoms eren absents de la present ciutat o impeditos de malaltia, que en tal cas lo clavari y segristà de dita confraria eixercesquen los oficis de majordom, y per tals los hajan a obeyr los confreres de dita confraria, y en absència de hun majordom lo altre son companyó exercesca dit ofici de majordom.

XXXVII. Dels qui són impeditos a ser majordoms per rahó de parentiu.

Ítem, per quant se ha vist algunes veguades que, per ésser majordoms persones conjunctes en consanguinitat e afinitat, se segu-

¹³ Sigue e pugua, tachado.

eixen alguns inconvenients e prejuhins per a dita confraria e a la utilitat de aquella, per ço los dits magnífichs veguer e prohòmens han stablit e ordenat que en ninguna manera puguen ésser majordoms en dita confraria, en hun mateix any, persones conjunctes en parentiu per via de consanguinitat o affinitat fins al segon grau inclusive y, en cas sien elets, la tal elecció sia nul·la e haguda per no feta. | |^{f. 68r}

XXXVIII. Que los boters hajen de jurar en poder dels majordoms que tallaran tots los çercols de bona lluna.

Ítem, han stablit e ordenat que los majordoms de dita confraria hajen e sien tenguts quiscun any pendre jurament als boters de dita confraria e los dits boters hajen de jurar que tallaran y tallar faran quiscun any qualsevol manera de çercols en bona e convenient lluna. E si en açò contrafaran, encórreguen en pena, així los majordoms en no exhigir dit jurament, com los boters en recuar de fer-lo, en pena de deu sous, applicadors a les necessitats de dita confraria.

XXXVIII. Dels forasters qui vendran a tallar pedra en Tortosa.

Ítem, han stablit e ordenat que qualsevol persona que no serà exhaminada y vindrà a tallar pedra en lo terme de la dita ciutat, així foraster com de la terra, que a cada veguada que vindrà a tallar dites pedres, així de jaspis com de altra manera, pague per cada veguada que vindrà deu sous a la dita confraria, y hun diner cascun diumenge.

XXXX. Que los qui's volran exhaminar hajen de mostrar com són estats aprenents.

Ítem, han stablit e ordenat que qualsevol persona qui's volrà examinar de qualsevol de dits officiis no's pugue exhaminar que primer no mostre carta o testimonis com sia estat aprenent per temps de quatre anys de l'offiç que's volrà exhaminar, y que no mostant carta o testimonis de dits quatre anys no pugua ésser exhaminat de fuster, boter, obrer de vila ni pedrapiquer. | |^{f. 68v}

XXXI. Dels tapiadors, que se hajen a exhaminar.

Ítem, han stablit e ordenat que los qui volran usar de l'offiç de tapiadors, no puguen usar de dit offiç de tapiadors que primer no sien exhaminats de dit offiç de tapiadors, y que hajen de pagar per lo exhamen trenta sous, y si no serà exhaminat y volran tapiar, paguen de pena trenta sous a les necessitats de dita confraria y hun diner cascun diumenge, y que sia forsat servir als combregars y soterrars y altres neçessitats de dita confraria sempre que serà demanat, y que no pugua fer ninguna altra fahena, sinó tapiar.

XXXXII. Que los qui seran estat officiis de tres anys no puguen concórrer a officiis de dita confraria, y que los consellers per a la Casa de la Ciutat sien abilitats ab faves.

Ítem, han stablit e ordenat que negun mestre que haurà servit de qualsevol de dits officiis, com és majordom, clavari, segristà o plegador pugua concórrer de tres anys a algú de dits officiis, exceptat que los consellers que's trauran per a la Casa de la Ciutat puguen servir dos o tres anys, tant com a l'offiç y mestres serà ben vist. Emperò, que dits consellers sien nomenats per dits majordoms y abilitats ab faves blanques y negres per los del dit offiç.

XXXXIII. Del temps han de durar los presents stabliments.

Finalment, volen los dits magnífichs veguer e prohòmens que los presents stabliments duren e hajen fermetat y valor per temps de deu anys, del dia de la publicació de aquells en avant comptadors. | |^{f. 69r}

XXXXIII. Dels duptes dels presents stabliments.

E si dupte o duptes insurgiran dels presents stabliments, volen dits magnífichs veguer e prohòmens que aquells sien per ells declarats e interpretats.